

אלא, שהיה עזרא לומד תורה מפי ברוך בן נריה, וכל זמן שברוך בן נריה קיים בכבל, לא הניחו עזרא ועלה.

אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה — יותר מכבוד אב ואם⁷⁷⁵.

מנלן?

שהרי על כל אותן י"ד שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר⁷⁷⁶, ולמד שם תורה — לא נענש על שלא כיבד את אביו באותן שנים. ואילו על שאר השנים שנשתהה יעקב בבית לבן ובדרך — נענש⁷⁷⁷.

ומנלן הא?

ר"א דאמר מר: למה נמנו בתורה שנותיו של ישמעאל? מה לנו למנות שנותיהם של רשעים⁷⁷⁸?

אלא, כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב. שעל ידי מנין שנות ישמעאל, אנו למדים באיזה פרק משנות יעקב, עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו. וכדלהלן:

דכתיב: "ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים".

וכמה קשיש ישמעאל מיצחק? ארביסר שנין. דכתיב: "ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הנר את ישמעאל לאברהם", ועוד כתיב: "ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו". חזינן דיצחק נולד י"ד שנה אחרי ישמעאל.

וכתיב: "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם" [את יעקב ועשיר].

בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב? בר שבעים וארבעה. שהרי הוא היה קשיש מיצחק י"ד שנה, כדאמרן.

שנים בבית לבן. ומסברא אמרינן, שבאותן י"ד שנים — היה בבית מדרשו של עבר, שאין מפורש בקרא מה עשה באותו זמן, ומסתבר שהיה לומד תורה שם. מהרש"א.

777. והקשה המהרש"א, אמאי נענש על השנים ששהה בבית לבן, הרי מדעת אביו ואמו היה, ומחלו על כבודם? והביא שתירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש, שלאחר י"ד שנה שהיה בבית עבר, כבר נתקרה דעתו של עשיר, ושלחה רבקה את דבורה מניקתה אחריו לבית לבן, והוא נשתהה שם כ"ב שנה.

778. כך פירש רש"י את שאלת הגמ'. והק' הטורי אבן, הא אמרינן בכ"ב [ט"ז ע"ב] דישמעאל עשה תשובה? עיי"ש. אבל במד"ר [בראשית פרשה ס"ב] איתא

אפשר לעשותה ע"י אחר — דוחה ת"ת, היינו משום שכך רצון ה', שתכלית תורה — הוא קיומה. אבל אם אפשר לעשות המצוה ע"י אחר, גדולה תורה מכל המצוות.

ואף בענין פיקוח נפש, אם נודמן לאחד להציל נפשות, ולהשני לא נודמן — רק עסק לו בתורה, זה שעסק בתורה — הגדיל לעשות, שגדול ת"ת מהצלת נפשות.

775. כתב בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן [סוף סי' רע"ב], דהוא הדין, דנשיאת אשה — גדול מכבוד אב ואם. עיי"ש.

776. בכמה מקומות אמרו: "בית מדרש של שם ועבר". ומה שאמר כאן בבית עבר, ולא נקט גם את שם, היינו לפי ששם כבר מת בשנת נ' ליעקב. אבל עבר היה חי, עד שהיה יעקב ב'

כמה פיישן [נותרו] משניה דישמעאל עד מותו? שתין ותלת, שהרי בן מאה שלושים ושבע מת.

ותניא: בן כמה היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו — בן ששים ושלש שנה. וכו' בפרק [באותו הזמן] מת ישמעאל.

דכתיב: "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות".

ממשמע שנאמר: "בת ישמעאל", אינו יודע שהיא אחות נביות?!

אלא, מלמד שקידשה ישמעאל אביה לעשיו, ומת, ולא הספיק להשיאה לו, והשיאה נביות אחיה.

חזינן, דבזמן שנתברך יעקב — מת ישמעאל.

שתין ותלת שהיה כשמת ישמעאל, ועוד ארביסר עד דמתיליד יוסף, שהרי עבד יעקב את לבן י"ד שנים בשתי בנותיו, וכתיב: "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי". חזינן דכשנולד יוסף, מלאו י"ד שנים — הא שבעין ושבעה.

וכתיב: "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה", הא מאה ושבע שנים ליעקב.

ועוד שב [שבע] שנין דשבעא [של השבע], ותרתי דכפנא [של הרעב] — הא מאה ושיתסר.

וכתיב: "ויראמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי מגורי שלשים ומאת שנה".

וכי בן מאה ושלושים היה? והלא מאה ושיתסר שנין הווין כדמנינן לעיל?!

אלא, שמע מינה, דאותן ארבע עשרה שנין דהוה יעקב בבית עבר — לא השיב להו.

ותניא נמי הכי: היה יעקב אבינו בבית עבר מוטמן⁷⁷⁹ ומשמש ארבע עשרה שנה. לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים — מת עבר⁷⁸⁰. יצא משם, ובא לו לארם נהרים.

נמצא, שכשעמד על הכאר — בן שבעים ושבע שנה היה, שהרי כשיצא מבאר שבע היה בן ששים ושלש.

ומנלן דלא מיענש יעקב על אותן י"ד שנה שלא שימש את אביו?

דתניא: נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה, שהרי כשפירש מאביו היה בן י"ז, וכשמלך על מצרים היה בן שלשים, ועוד ז' דשבעא ותרתי דכפנא — הרי שעברו כ"ב שנים עד שראה את אביו. והווי השנים שפירש מאביו — כשם שפירש יעקב אבינו מאביו, אותו מנין שנים.

שבע. ולהכי הוצרך להטמן, כדי שלא ידע עשיו שהוא שם.

להדיא כדברי רש"י. דהכי איתא התם: "מה ראה הכתוב לייחס שניו של רשע כאן?".

779. משמע שהתחבא שם, והיינו לפי מש"כ מהרש"א, דבית מדרשו של עבר היה בבאר

780. כך היא גירסת הב"ה.

חדש. ובבית אל עשה ששה חדשים והקריב זבחים אחר שיצא משכם.

הדרן עלך מגילה נקראת

פרק הקורא למפרע

משנה:

הקורא את המגילה למפרע, שהקדים לקרוא את המאוחר — לא יצא¹ ידי חובת קריאה.

קראה על פה, שלא מתוך הכתב, או שקראה תרגום [בגמרא מוקי לה, שקראה ממגילה הכתובה תרגום], או שקראה בכל לשון² — לא יצא.

אבל, קורין אותה ללועזות, דהיינו, המכירין לשון לעז³ — במגילה הכתובה בלשון לעז⁴

והלא שנין דיעקב שלא כיבד את אביו תלתין ושיתא הויין?!

אלא, שמע מינה דארביסר שנין דהוה יעקב בבית עבר — לא חשיב להו.

ותמהינן: סוף סוף, שנין דהוה יעקב בבית לבן — עשרין שנין הויין, ואם כן צריך היה להענש רק על עשרים שנה!?

ומתרצינן: אלא, הני תרתי שנין דאיענש, משום דאשתהי באורחא כשיצא מבית לבן לחזור לארץ כנען — תרתין שנין.

דתניא: יצא יעקב מארם נהרים, ובא לו לסכות, ועשה שם שמונה עשר חודש. שנאמר: "ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית [לימות החורף], ולמקנהו עשה סכות". משמע שעשה ב' פעמים סוכה למקנהו, אם כן, עברו עליו פעמיים ימות הקיץ, הרי י"ח

4. הקשה הטורי אבן, הא עד השתא קא עסיק בקורא, ואמאי שינה כאן לכתוב על השומע, הו"ל למנקט: "קראה לועז בלעז", וכן: "הלועז שקראה אשורית יצא"?

ותירץ, דקמ"ל דאע"פ שהקורא יודע אשורית ולעז, אפ"ה מוציא את הלועז בלעז, ולא אמרינן דכיון שהוא עצמו אינו יכול לצאת בלעז — א"י להוציא אחרים יד"ח. ועיי"ש שהאריך [ועיי" בריטב"א שדן בענין זה].

ובתוס' רעק"א תירץ, דבאמת בשאר דברים, כגון בברהמ"ז וכדומה, אם שמע מאחר בלה"ק — אינו יוצא אם אינו מבין, אבל אם מברך בעצמו — יצא [כדאיתא בתוס' בברכות מ"ה, והכי פסקינן בשו"ע סי' קצ"ג]. ואתא לאשמועינן, דהכא, לא מבעיא אם קראה בעצמו אשורית — דיצא, אלא אפילו אם שמע מאחר אשורית — יצא, משום דמ"מ איכא פרסומי ניסא [ולכאורה אכתי קשה אמאי נקט "אבל

1. כתב התוס' רי"ד, דנראה, דהיינו דווקא במגילה, וכדילפינן בגמרא מקרא. אבל בקריאת התורה, אם קרא למפרע — יצא. וכן לענין קריאה בעל פה, אם קרא בתורה בעל פה — יצא. והאי דאמרינן במס' גיטין [ס' ע"ב]: "דברים שבכתב — אי אתה רשאי לאמרם בעל פה", היינו דווקא לכתחילה, אבל בדיעבד — יצא.

2. הקשה הר"ן: ליתני תרגום, דדמי קצת ללה"ק — ואנן נדע דה"ה בכל לשון, דכש"כ הוא? ותירץ, דשמא זו ואצ"ל זו קתני [וכ"כ רש"י לקמן י"ח ע"א ד"ה קראה תרגום].

3. נחלקו הראשונים בהאי דינא, י"א דהיינו דווקא אם אינם יודעים לשון אשורית, אבל אם יודע גם אשורית — לא יצא בלעז. אבל יש שכתבו, דאפילו אינן יודעים אשורית — יוצאין [עיי' בר"ן, בריטב"א וברשב"א ועוד].

כל לשון שאינו לשון הקודש נקרא "לעז"⁵. ובגמרא פריך, הא אמרת: קראה בכל לשון — לא יצא?!].

והלועז ששמע אשורית [לשון הקדש] — יצא, אף על פי שאינו מבין את הקריאה.

קראה סירוגין, דהיינו שקורא מעט — ופוסק, וחוזר וקורא מעט — ופוסק, וכן

הקוראה מתנמנם [בגמרא מבואר מהו מתנמנם] — יצא⁶.

היה כותבה⁷, או שהיה דורשה, ומגיהה [או מגיהה], ומתוך שהיה עושה דברים אלו — קראה, אם כוון לכו לצאת ידי חובת קריאה⁸ — יצא⁹, ואם לאו — לא יצא.

היתה כתובה בסם, ובסיקרא, ובקומוס,

קורין אותה ללועזות בלעז¹⁰]. וע"ע בחידושי רעק"א.

והרש"ש תירץ עפ"י הרמב"ן דלעיל, דמיירי הכא בנשים שאינן יודעות לה"ק [ומדוייק מדנקט "לועזות" ולא "לועזים"], ולהכי נקט דקורין להן, דמסתמא אינן יודעות לקרות אפילו לעז. ועיי"ש שהביא עוד תירוץ.

5. וכ"כ רש"י בתהלים [קיד"א] על הפסוק "מעם לועז": "עם שפת לשון אחר, שאינו לשון הקודש". ובמצודת ציון שם: "כל שפת לשון עם זולת לשון הקודש — תקרא לועז".

6. איתא בב"י בשם הירושלמי: "מנשה הוה יתיב קומי ר' זעורה, ואינמנס. אמר ליה [ר' זעורה]: חזור לך, דלא כוונת".

וכתב הב"י, דאיכא למימר דלא פליג אמתניתין, דמתניתין דווקא בקראה מתנמנם, ולהכי, כיון שהוציאה מפיו — יצא. משא"כ אם שמעה מתנמנם — לא יצא. וכתב שכן כתב שבלי הלקט בשם רבינו שמחה [וכך פסק בשו"ע סי' תר"צ סי"ב. ועיי' בב"ח, שמבאר את הירושלמי באופן אחר].

אמנם במכתם איתא איפכא, דהקורא מתנמנם — לא יצא, דהוי כקורא על פה. אבל השומע מתנמנם — יצא. ובראב"ן [מגילה קע"ה ב'] כתב, דבין בקורא ובין בשומע — יצא.

7. כתב בחי' הר"ן, דאיתא בירושלמי, דמהכא מוכח דפורים מותר בעשיית מלאכה. עיי"ש. ועיי' בריטב"א ועוד ראשונים שהיתה להם גירסא אחרת בירושלמי.

והטורי אבן [לעיל ה:]: הקשה מהך מתניתין אמ"ד לעיל [שם] דפורים אסור בעשיית מלאכה. ותירץ השפת אמת, דכי היכי דאמרינן התם, דנטיעה של מצוה שרי בפורים לכו"ע, ה"ה לכתוב מגילה כדי לצאת בה — שרי. עוד תירץ, דאיכ"ל דמתניתין דהכא מיירי בלילה, דבלילה ודאי מותר בעשיית מלאכה, דהא "ימיי" כתיב [דומיא דמשתה ושמחה, שאינם נוהגין אלא ביום מה"ט], עיי"ש.

8. כתב הר"ן, דלמ"ד דמצות אין צריכות כוונה — האי "כוון לכו" היינו דבעינן שיכוון לקרות כראוי, ולא כדרך קורא להגיה.

אבל הטורי אבן כתב, דאפילו מ"ד דאין צריכות כוונה, הכא מודה דצריכה. עיי"ש. [וכ"כ האגרות משה [או"ח ח"א סי' קע"ג, ד"ה והנה המנ"ח], דקריאת מגילה לכו"ע צריכה כוונה, דכיון שיוצא מטעם שומע כעונה, בלא כוונה אין משתייך אליו מעשהו של האחר. עיי"ש].

9. וכתב הרמב"ם בפיה"מ, דהאי דכותבה יצא, היינו דווקא אם קרא מהמגילה השלמה שממנה כותב את החדשה. אבל אם קורא מזו שכותב — לא יצא, דהא בעינן לקרוא מספר שלם.

קודם ל"ד¹¹, אף כתבם — למפרע לא קרינן. ותמהינן: מידי קריאה כתיבה [כתובה] הכא? הא עשייה דימי הפורים כתיבה הכא! דהא כתיב ברישא דקרא: "להיות עושים את שני הימים"?!

אלא, מהכא ילפינן לה. דכתיב: "וחימים האלה נזכרים ונעשים". איתקש זכירה — לעשייה. וילפינן הכי: מה עשייה של מצוות הפורים — למפרע לא, שהרי לעולם לא יקדם יום י"ד — לט"ו¹², אף זכירה — למפרע לא. תנא: וכן בהלל, וכן בקריאת שמע¹³, וכן

ובקנקנתום, או שהיתה כתובה על הנייר ועל הדפתרא [בגמרא מפרש מאי ניהו] — לא יצא, עד שתהא כתובה אשורית¹⁰, על הספר [קלף]. ובדיו.

נמרא:

מנא הני מילי דקראה למפרע — לא יצא? אמר רבא, דאמר קרא: "להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם". מה זמנם — למפרע לא, שהרי אי אפשר שיהא ט"ו

12. כתב הטו"א, דכך צריך לפרש בשיטת רש"י. ועיי"ש מה שפירש לשיטתו דלעיל. והביא שם, דהרמב"ם בפיה"מ מפרש, דכשם שאי אפשר לאדם לעשות מלאכה בזמן שכבר עבר, כמו"כ אין ראוי לקרות המגילה למפרע. והרש"ש פי' ד"עשיה למפרע לא" — היינו, דכל עשייה יש לה סדר. כגון כשבונה בית, קודם חוצב האבנים בהר, ואח"כ מסתתן, ואח"כ נותנן על הנדבך. ולמפרע — אי אפשר.

13. כתב הריטב"א, דהך דלא יצא, היינו דוקא אם קרא את הפסוקים למפרע. אבל אם קרא את הפרשיות למפרע, כסדר שהן כתובות בתורה — יצא. משא"כ במגילה, שאף אם קרא הפרשיות למפרע — לא יצא. ודין הוא, דגבי קריאת שמע, אין טעם שיהא סדר הפרשיות מעכב בדיעבד, כיון שקראן כסדר שכתובות בתורה [אמנם משמע מדבריו, דאף אם לא קראן כסדר שכתובין בתורה — יצא]. אבל בקריאת המגילה, אם סרס את הפרשיות, הרי היפך כל הענין, דכולה כחדא פרשתא היא! וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' ק"ש הלי"א. ועיי' ברבינו יונה עמ"ס ברכות, דף ט"ו ע"א. וע"ע בשו"ע [סי' ס"ד] בביאור הגר"א, ובפמ"ג ולבוש שם.

10. כתב התוס' רי"ד, דנראה דלא גרסינן "אשורית", דהא תנן ברישא: "אבל קורין אותה ללועזות בלעז", אלמא דכשרה היא בכל לשון! אלא הכי גרסינן: "עד שתהא כתובה על הספר ובדיו".

וכתב, דאין לומר, דלעולם בכל לשון כשרה, והאי דקתני "אשורית", היינו דגופי האותיות צריכין להיות אשורית, דהא מנא ליה — מדכתיב "ככתבם", ואי דריש "כתבם" — לבעי נמי לשון אשורית! אלא ודאי, דלא דריש "ככתבם", וא"כ, דבעי אותיות אשורית — מנא ליה?

אמנם בפני יהושע באמת כתב, דאפילו אם קורא ללועזות בלעז, ולשון המגילה — בלעז הוא, מ"מ צריך שיהא הכתב אשורית. והקשה על הב"י [סי' תר"צ] שלא כתב כן. עיי"ש שהאריך בזה. ועיי' בשפת אמת שמסיק כהב"י.

11. כך פירש רש"י. ועיי' בטורי אבן מה שהקשה עליו, וביאר, דהכוונה ב"זמנם למפרע לא", היינו ב' הזמנים שקבעו לפורים, י"ד וט"ו, המוקדם — לפרזים, והמאוחר — למוקפין. וקאמר, דלעולם אין זמן המוקפין קודם לפרזים. עיי"ש.

בתפלה, אם אמרם למפרע — לא יצא¹⁴.

הלל — מנלן?

רבה אמר, דכתיב: "ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'". ודרשינן: כשם ששקיעת זורחת החמה לא יהפכו — כך מהולל שם ה' כסדרו דווקא, ולא למפרע.

רב יוסף אמר מהכא ילפינן לה, דכתיב בהלל: "זה היום עשה ה'". שכשם שסדר היום אינו משתנה בשעותיו, כך הלל אינו נאמר למפרע.

רב אויב אמר: "יהי שם ה' מבורך וגו' מהולל שם ה'". ודרשינן מלשון "יהי": כהווייתו יהא — הילול ה' וברכתו. והיינו כסדרו — ולא להיפך.

ורב נחמן בר יצחק ואיתימא רב אחא בר יעקב אמר מהכא: "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם". דהיינו, כסדרו של עולם — שאינו מתהפך, ולא למפרע.

קריאת שמע — מנלן דאינה נאמרת למפרע? דתניא: קריאת שמע נקראת ככתבה, דהיינו דווקא בלשון הקודש, דברי רבי.

והכמים אומרים — נקראת בכל לשון¹⁵.

מאי טעמא דרבי?

אמר קרא: "והיו". ודרשינן: בהויתן יהו, ז-ז ב כשם שכתובין במקרא. דהיינו, בלשון הקודש.

ורבנן, מאי טעמייהו?

אמר קרא: "שמע" — בכל לשון שאתה שומע.

ומקשינן: ורבי נמי, הא כתיב "שמע", דמשמע בכל לשון?

ומתרצינן: ההוא קרא מיבעי ליה למדרש מיניה: השמע לאזניך את מה שאתה מוציא מפיו. דהיינו, שלא יקרא בלחש.

ורבנן דדרשו מ"שמע", דיכול לקראה בכל לשון, לא בעו להך קרא למדרש להך דרשא ד"השמע לאזניך", משום דאינהו פליגי עליה דרבי, ופברי כמאן דאמר: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו — יצא.

ומקשינן: ורבנן נמי, הכתיב "והיו", דמשמע — בהויתן יהו?

ומתרצינן: ההוא מיבעי ליה למימר שלא יקרא למפרע.

14. כתב גליון מהרש"א, דמדלא נקט הכא ברכת המזון, משמע דבברכת המזון — אין הסדר מעכב.

15. הכי איתא בשו"ע להלכתא. וכתב המ"ב [ס"ב ס"ב סק"ב], דהיינו דווקא כשמבין אותו לשון. אבל אם קרא בלשון הקודש, אפילו אם אין מבין הלשון — יצא. ועיי' בבאר היטב שם.

ועיי' בכור לזהב, שיישב לפי דברי הריטב"א את קושיית הטו"א, שהקשה: למה לי קרא למגילה, נילף מקריאת שמע, כי היכי דילפינן לקמן [י"ט ע"ב] לענין חש"ו מקרא מגילה מק"ש! דלפי מש"כ הריטב"א — לק"מ. דאי הוה ילפינן מק"ש, הוה ילפינן דווקא סדר הפסוקין מעכב, אבל סדר הפרשיות — אינו מעכב. להכי בעינן ילפותא מיוחדת למגילה, שאף סדר הפרשיות מעכב בה.